İNSANIN AKLININ ÇOCUĞUNU İNŞA ETME SERÜVENİ: MAKİNEYE RUH ÜFLEMEK Mİ YOKSA HAYALETİ ÇAĞIRMAK MI?

Sevda BORA ÇINAR[1]

Giriş

Yapay zekâ çalışmaları, bilimsel yönüyle doğal zekânın çalışma mekanizmalarını taklit ederek kaynağını keşfetmeye, teknik yönüyle ise insan davranışlarını taklit ederek insana yardımcı olacak ya da onun yerine geçecek ürünleri ortaya çıkarmaya çabalamaktadır. Zekânın kaynağının henüz bilimsel olarak keşfedilmemiş olması, bu alanı felsefi, ilahi ve tasavvufi incelemelere özgülemiş, uygulamalı bilimler ise zekânın işlevsel yönü üzerinde durmayı tercih etmiştir. Ancak zekâ, beden ve zihin boyutunda ve hatta etki gösterdiği çevreyle etkileşimi nispetinde bütünsel bir fenomendir. Bu sebeple zekânın kaynağına yönelik her bir teori ve varsayımın titizlikle ele alınması ve teknolojiye uyarlanabilir olup olmadığına bakılması gerekmektedir. Çalışmamızda insanın yaradılışına işaret eden ilahi kaynaklardaki anlatılar ve yapay zekânın gerçekleştirilme süreci arasındaki benzerlikler incelenecek, doğal olanın bilgisine vakıf olmaksızın bir benzerinin ortaya çıkarılmasının mümkün olup olmadığı değerlendirilecektir. Yapay zekânın insan zekâsına ulaşması ve hatta onu aşması hâlinde günümüzdeki dinlerin birer mit hâline gelme sürecinin hızlanıp hızlanmayacağı, insan ve yaratıcı arasındaki bağların bu keşiften etkilenip etkilenmeyeceği incelenecek, geleceğin inanç sistemi olasılıkları üzerinde durulacaktır. Son olarak ortaya çıkan üstün zekânın insanlık ve evrenin kaderi açısından ne tür olasılıklara kapı

[1] Ar. Gör. Dr., Akdeniz Üniversitesi Hukuk Fakültesi, Ticaret Hukuku ABD, Antalya, Türkiye, e-mail: sevdabora@akdeniz.edu.tr/av.sevdabora@gmail.com Orcid: 0000-0002-1425-8227

CamScanner ile tarandı

aralayacağı, hayaleti çağırmak metaforu ekseninde irdelenecek, bu teknolojiye karşı geliştirilmesi gereken güvenlik sistemleri ve teknolojiden korunmanın mümkün olup olmayacağı, mevcut koşullarda gerçekten de yapay zekâya somut bir ihtiyaç olup olmadığı ekseninde incelenecektir.

İnsanı en çok etkileyen ve merakını cezbeden gizem, kendi varlığının bilincinde olması ve zekâsının mükemmelliğidir. Bilinçli zekâyı keşfetmek ve bu keşfi yeniden bir form vererek icat etmek, dahası bilinçli zekâyı üretmek, resimden sinemaya, edebiyattan bilimsel araştırmalara kadar hemen her alanda kendine bir yer bulmuş, insanlığın en büyük hayalini oluşturmuştur.[2] Yapay zekâ, bir yönüyle insanın kendini aşması hedefinin, kendinden daha üstün olanı ortaya çıkarma ve belki de *Yaratıcı*[3] gibi olma egosunun bir yansımasıdır. İnsan âdeta aklının çocuğu olacak ölümsüz ve mükemmel bir zekâyı inşa ederek bu yolla belki de kendi Yaratıcısını anlamaya çalışmaktadır.

Çalışmamızda öncelikle insanın yaratılış öyküleriyle teknolojinin geliştirilme süreci arasındaki benzerlikler, yaratılış amaçları ve tasarım tercihleri bağlamında incelenecektir. Sonrasında insanın yaratılışına gösterilen tepkilerle yapay zekâ teknolojilerine yönelik tepki ve endişeler karşılaştırılacak, insanlık gibi teknolojinin de riskli bir yaratım iradesi olup olmadığı değerlendirilecektir. İnsan ve yaratıcı arasındaki bağların teknolojiyle imtihanı, insanın teknoloji bağımlılığı ve yaratıcılık arzusu çerçevesinde değerlendirilecek, yapay zekânın insan zekâsına ulaşması ve hatta onu aşması hâlinde günümüzdeki dinlerin birer mit hâline gelme sürecinin hızlanıp hızlanmayacağı üzerinde durulacaktır. Son olarak zekânın yapay olarak yaratılmasının mümkün olup olmadığı, "makineye ruh üflemek" metaforuyla; mümkün olması hâlinde insanlık ve evrenin kaderi açısından ne tür tehlikelere kapı aralayacağı ise "hayaleti çağırmak" metaforuyla incelenecektir.

1.İnsan ve Yapay Zekâ Teknolojilerinin İnşa Süreci Bakımından Karşılaştırılması

İnsan ve teknolojinin, ortaya çıkış, gelişim ve yok oluş gibi pek çok bakımdan birbirine benzetilmesi mümkündür. Teknoloji de tıpkı insan varlığı gibi çeşitlilik

[2] İnsanın, kendi beyninin işleyişini inceleyecek güçte teknoloji ve bilimsel birikimin olduğu bir dönemde yaşadığı için çok şanslı olduğu ve gelmiş geçmiş en muhteşem keşfin insanın beyni, yani kendi varlığı olduğu yönünde bkz. David Eagleman, *Incognito: Beynin Gizli Hayatı* (çev. Zeynep Arık Tozar, Domingo, 2013), 212.

[3] İnsanlığı yaratan güç, insanlığın inanç ve düşünce yelpazesinin genişliği sebebiyle ateş, toprak, yıldız, uzaylılar, hayvanlar, heykeller gibi maddesel ya da Allah, Tanrı, Rab, Enerji, Doğa, Evren, Evrim vb. gibi düşünsel ve bilimsel kavramlarla ilişkilendirilebilmektedir. Çalışmamızda, her inanç ve teoriyi kapsayacak şekilde *"Yaratıcı"* kavramının kullanılmasına özen gösterilmiştir. Bu sebeple bu kavram salt ilahi ya da salt bilimsel bir kavrama gönderme yapmamakta, okuyucunun inanç ve düşünce kabullerine göre kendi anlamını bağlam içerisinde bulmaktadır.

CamScanner ile tarandı

göstermekte, farklı düzey ve güçte etkinlik sağlamakta, farklı renk, imaj, işlev ve özelliklerle birbirinden farklı ihtiyaçlara cevap vermekte, tıpkı insan bedeni gibi ya miadını doldurarak ya da kendinden daha iyi olan yeni nesil teknolojilere yerini bırakarak tarihe karışmaktadır.[4] Doğadaki çeşitliliğin Yaratıcının zekâsını ve sanatını göstermesi gibi teknolojideki çeşitlilik, sanat ve estetik de şüphesiz ki insan zekâsını yansıtmaktadır.[5] Yapay zekâ teknolojilerinin, insanın yaratılış sürecini anlatan mitler ve bilimsel teorilerden başlamak üzere farklı bir bakış açısıyla ele alınması, insan ve makine etkileşimini ve belki de bütünleşmesini doğru bir şekilde değerlendirmek için fayda sağlayabilecektir.

1.1.İnşa Amacı Bakımından Değerlendirme

İlahi anlatılara göre Yaratıcı önce ışığı yaratmış, gündüz ve geceyi; yer, gök ve suları birbirinden ayırmış, yeryüzünde çeşit çeşit bitki ve hayvanları, gökyüzünde süzülen kuşları, denizlerde bin bir çeşit deniz canlılarını yaratmıştır.[6] İnsan da benzer şekilde ateşten elektriğe kadar ışığa hükmetmenin yollarını bulmuş, bitkileri ve hayvanları ehlileştirmiş, gökyüzünde uçan çeşit çeşit hava araçlarını, yeryüzünde gezinen bin bir çeşit makineleri, denizlerde kanolardan devasa gemilere kadar süzülen deniz araçlarını icat etmiştir. Günümüze gelindiğinde tıpkı tüm bitki ve hayvan çeşitliliğine ve doğal güzelliklere rağmen Yaratıcının kendi suretinde insanı yaratması ve bu insanın diğer tüm yarattıklarına egemen olmasını istemesi gibi insan da yapay zekâ teknolojilerini geliştirerek kendi suretinde bir teknoloji ortaya çıkarmayı ve bu teknolojiye diğer tüm teknolojik cihaz ve uygulamaların kontrol ve takibi imkânını ona bırakmayı istemektedir.[7] Özellikle nesnelerin interneti (*Internet of Things/IoT*) teknolojileri, tüm cihazların yapay zekâ teknolojilerinin kontrolünde olması olasılığında, yapay zekâyı teknolojiye egemen bir güç hâline getirebilmektedir. İnsanın neden böyle bir teknoloji inşa etmek istediği sorusunun cevabı, bir bakıma Yaratıcının da insanı neden yarattığı sorusunun cevabı olabileceğinden, yapay zekâ teknolojileriyle insanlık belki de kendi varoluş gayesinin gizemini çözmeyi hedeflemektedir.

Kutsal metinlerde Yaratıcının insanı neden yarattığına ilişkin bir inceleme yapıldığında insanı oyun olsun diye yaratmadığı[8], sırf kendisine kulluk etmesi

4 Canlı ve cansız çeşitliliğinin Yaratıcının büyüklüğünü gösterdiğine yönelik bkz. Fâtır, 35/27-28; Teknolojinin de insan gibi benzer aşamalardan geçtiği yönünde bkz. Samuel Butler, "Darwin Among The Machines", *A First Year in Canterbury Settlement With Other Early Essays* (London, 1914), 183.

5 Teknolojideki çeşitliliğin sadece patent sayısıyla karşılaştırıldığında bile doğadaki çeşitlilikten çok daha fazla olduğu yönünde bkz. George Basalla, *Teknolojinin Evrimi* (Çev. Cem Soydemir, 2. Basım, TÜBİTAK Yayınları, 1996), 2.

6 Yar. 1:3-25; Bakara, 2/22,164.

7 İlgili ayet ve bölümler için bkz. Yar. 1:26; İbr. 6-8; Bakara, 2/122; Nûr, 24/55; Âl-i İmrân, 3/33; En'âm, 6/86.

8 Enbiyâ, 21/16; Mü'minûn, 23/115; ancak dünya hayatının oyun ve eğlenceden ibaret olduğu yönünde bkz. En'am, 6/32; Ankebût, 29/64; Muhammed, 47/36; Hadîd, 57/20.

CamScanner ile tarandı

için[9] ve sınamak için yarattığı[10] gibi çeşitli açıklamalara rastlanmaktadır. Özellikle Kitâb-ı Mukaddes'te, yeryüzü yaratıldığındaki çoraklığa, toprağı işleyecek insanın henüz yaratılmamış olmasının sebep gösterilmesi; sonrasında Adem'in Aden bahçesine bakması ve onu işlemesi için oraya yerleştirildiğinin belirtilmesi, insan için yaratılan bir cennetten ziyade insanın cennetin bakımını yapmakla görevli hizmetliler olarak yaratıldıklarını düşündürmektedir.[11] Benzer şekilde insan da ilk teknolojik alet ve gereçleri toprağı işlemek için bulmuş, çapadan traktöre, akıllı tarlalardan fabrikalara kadar her teknolojik atılımında toprağı işleyecek daha verimli, etkin ve insan emeğini azaltan ve son olarak da tamamen insanı ve hatta toprağı bile devreden çıkaran yöntemler üzerine kafa yormuştur. En nihayetinde teknoloji de benzer şekilde insana hizmet etmesi için geliştirilmiş, öyle ki robot kelimesi bile kökeninde köle, kul anlamına gelen bir kelimeden türetilmiştir.[12]

Dinî inanışların çoğunda insanların sonsuz bolluk ve refah içerisinde yaşayacakları ilahi bir cennet tasavvuru yer almaktadır. Bu cennet bir bakıma Âdem ve Havva'nın yerleştirildikleri ve yasak meyveyi yedikleri için kovuldukları yerdir.[13] Çalışmanın, yorulmanın, yaşlılığın ve mücadelenin olmadığı bu yerden kovulan insanlar, emek vermeden toprağın kendilerine ürün vermemesiyle cezalandırılmış, toprağı işlemek zorunda bırakılmıştır.[14] Yapay zekâ teknolojileri, insanın yapabildiği işleri yapabilen, insana yardımcı olacak ve hatta onun yerine geçebilecek teknolojiler geliştirilmesini hedefleyerek, tüm sıkıcı ve yorucu işlerin makinelere yüklendiği, insanlığın tam bir refah ve huzur içinde yaşadığı ütopik bir gelecek tasarımını, bir bakıma cennet idealini akla getirmektedir. Başka bir deyişle Yaratıcısı tarafından cennetten kovulan insanın teknolojinin desteğiyle yeniden cennete dönmesi ya da mevcut yerini cennete çevirmesi hayal edilmektedir.

Cennet ve cehennem inancı, insanın doğru yolda tutulabilmesi ve Yaratıcısına gereği gibi kulluk edebilmesi için neredeyse her dinî inançta kendine bir karşılık bulmuştur. Gerçekten de insanın iyiyi ve kötüyü bilmesi yetmemekte, doğru olanı tercih etmesi için ayrıca teşvik edilmesi de gerekmektedir. Yapay zekâ teknolojilerinde de bunun bir yansımasını bulmak mümkündür. Örneğin makine öğrenmesi çalışmalarında pek çok yöntem geliştirilmekle birlikte ödül ve ceza sistemine dayanan pekiştirmeli öğrenme (*Reinforcement Learning*) yönteminde daha

9 Zâriyât, 51/56; Nisâ, 4/172.

10 Mülk, 67/2; Cin, 72/16; En'âm, 6/165; İsrâ, 17/60; Tâhâ, 20/131; Âl-i İmrân, 3/152; Enfâl, 8/17; Neml, 27/40; Muhammed, 47/4.

11 Sırasıyla bkz. Yar. 2:4-5 ve 15.

12 Kökeni Çek dilinde *robotnik* kelimesinden gelen robot kavramı, zorla çalıştırılan işçi, köle anlamlarına gelmektedir. Robot kelimesi ilk olarak 1920 yılında yazılmış, Karel Capek'in R.U.R. adlı tiyatro oyununda kullanılmıştır. Eser için bkz. Karel Čapek, *R.U.R. (Rossum's Universal Robots)* (Booklassic, 2015).

13 Yar. 3:23-24; Bakara, 2/25; Tâhâ, 20/120-123.

14 Yar. 3:17-19; Benzer şekilde bkz. Bakara, 2/36; Necm, 53/39-40.

CamScanner ile tarandı

verimli sonuçlar elde edildiği görülmüştür. Bu öğrenme yönteminde, algoritma doğru tespitler yaptıkça ödüllendirilmekte, hata yaptığında ise cezalandırılmaktadır. Bunun sonucunda program, hata yapmaktan kaçınmayı ve doğru yapmayı sürdürmeyi öğrenmektedir. Ödül ve ceza teorisi muhatabına bir gayelilik kazandırmaktadır. Görünen odur ki makinelerin bile doğru düzgün işletilebilmesi için bir amaca ihtiyaçları vardır. Günümüzde yapay zekâ teknolojileri için en genel amaç ise tıpkı insanın Yaratıcısına kulluk etmek için yaratılmasında olduğu gibi insana hizmet etmek için icat edildiğidir. Ancak Yaratıcıdan farklı olarak, insan icat etmeye odaklandığı yapay zekâyı tam olarak neden üretmek istediğini ve bunun asıl olarak neye hizmet edeceğini bilmemektedir.[15] İnsanın kendi varoluş gayesini anlamlandırmak için verdiği düşünsel eforu muhtemelen -tabii mümkün olursa- bilinç kazanan yapay zekâ teknolojileri de verecektir.

1.2.Tasarım Tercihleri Bakımından Karşılaştırma

Kutsal metinlere göre insan topraktan yaratılmıştır.[16] Bu yaratılış, her ne kadar mitolojik bir çağrışım uyandırsa da topraktaki elementlere, biyolojik varlıkların ihtiyacı olan besin, protein ve enerjinin en nihayetinde topraktan geldiği gerçeğine odaklanıldığında bilimsel bir anlam da kazanmaktadır.[17] Bunun yanında dinî anlatılara göre insanın yaratılışı bir anda gerçekleşmemiş, belli aşamaların geçmesi gerekmiştir.[18] Kur'an-ı Kerim incelendiğinde birinci aşamanın balçık, su ve toprağın karışımı olduğu, ikinci aşamanın yapışkan çamur, üçüncü aşamanın şekil verilmiş kokmuş bir çamur ve son aşamanın da kuru çamur olduğu görülmektedir.[19] Aslında bu aşamalar bilimsel olarak ele alındığında da embriyonun gelişim aşamaları olabileceği gibi evrim aşamaları olarak dahi

---

15 Örneğin buhar makineleri, madenlerden su çekmek için geliştirilmiş ama tren ve gemilerde asıl işlevini göstermiştir. Benzer şekilde radyo, gemiler arasında telsiz iletişimi için geliştirilmiş ama eğlence sektöründe asıl gücü ortaya çıkmıştır. Son olarak ilk dijital bilgisayar ise ABD ordusunun silah atışlarının hesaplanması amacıyla geliştirilmiş, şu an bu satırların yazılması başta olmak üzere pek çok alanda inanılmaz işlevler gerçekleştirmiştir. Buna benzer şekilde teknolojinin üretim amacının ötesine geçtiği pek çok örnek bulmak mümkündür. Özellikle yeni bir teknolojinin asıl olarak neye hizmet edeceğini, geliştiricisi dâhil ne teknoloji uzmanlarının ne de kamuoyunun tam olarak bilebileceği yönünde bkz. Basalla, *Teknolojinin Evrimi*, 190 vd.

16 Yar. 2:7; Yar. 3:19; Mezmurlar 103:14; Âl-i İmrân, 3/59; Hûd, 11/61; Kehf, 18/37; Tâhâ, 20/55; Rûm, 30/20.

17 Ebû Abdullah Fahreddîn Muhammed b. Ömer Fahreddîn Er-Râzî, *et-Tefsiru'ul-Kebir* (2. Bası, Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut, 2004), 25/96, Aktaran, Öztürk, *Kur'an ve Yaratılış* (Kuramer, 2015), 194 vd.

18 İnsân, 76/1; Sâd, 38/71-72; Kehf, 18/37; Ayrıca bkz. Hüseyin Aydın, *İlim Felsefe ve Din Açısından Yaratılış ve Gayelilik (Teleoloji)* (7. Baskı, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2012), 120 vd.; Cemal Ağırman, *Kadının Yaratılışı* (Rağbet Yayınları, 2001), 31.

19 İlgili ayetler için sırasıyla bkz. Secde, 32/7; Mü'minûn, 23/12; Sâffât, 37/11; Hicr, 15/26-28; Rahmân, 55/14; Ayrıca bkz. Kadir Çetin, *Ayetler ve Hadisler Işığında Hz. Adem-Havva (A. S.) ile Hz. Nuh ve Tufan* (Antalya: Yazar Ofset Matbaacılık, 2013), 20 vd.

CamScanner ile tarandı

düşünülmeye müsaittir.[20] Yine kutsal metinlerde yaratılan her şeyin çift olarak yaratıldığı belirtilmektedir.[21] Bu yaratım tercihi de bilimsel olarak değerlendirildiğinde DNA ve RNA sarmalındaki çift dizilimleri akla getirmektedir.[22] Ayrıca erkek-dişi gibi çift oluş olgusu metaforik anlamda çift kutupluluk, türdeşlik, çeşitlilik gibi vurguları da içinde barındırmaktadır.[23]

İnsanın yaratılma materyali ve oluşum süreci göz önüne alındığında, teknolojik cihazların bakır, metal, sentetik ve benzeri bileşenleri de yine benzer şekilde topraktan gelmektedir. Zekâ yaratımındaki ikilikçi tasarım, zihin beden ikileminden nöronların ikili çalışma prensibine kadar canlılarda gözlemlenebildiği gibi aynı çift dizilim ve karşılıklılık makine dilindeki 1 ve 0'lardan ibaret kodlama dizilimlerinde de gözlemlenebilmektedir. Bunun yanında yapay zekâ teknolojileri de belli aşamalardan sonra günümüzdeki gelişmişlik düzeyine erişmiş ve makinelerin tam anlamıyla zeki olarak anılacakları zaman henüz gelmemiştir. Tıpkı insandan önce varlık göstereceği evrenin tasarlanıp yaratılmasında olduğu gibi teknoloji de şu an için evrenin dijital bir ikizini (metaverse) oluşturmakla, bildiğini sandığı her şeyi teknolojinin anlayacağı küçük parçalara bölmekle (data) ve çevre algısını dijitalleştirmekle meşguldür.

İnsan ve teknolojinin inşa süreci, sadece materyal ve yöntem olarak değil görünüm tercihleri bakımından da birbirine benzemektedir. Nitekim dinî anlatılara göre Yaratıcı, insanı yaratırken kendi suretinde yaratmayı tercih etmiştir.[24] İlginç bir şekilde insan da teknolojiyi mümkün olduğunca kendine benzetmekte, kendisi gibi görünmesi, konuşması, hareket etmesi ve davranması hâlinde bu teknolojiyi zeki kabul etmekte ve diğer tüm teknolojilerden daha

---

20 Ağırman, *Kadının Yaratılışı*, 215; bu tür yorumların dinî bilgilerin uydurma olduğu gerçeğini maskelemek için yapıldığı yönünde bkz. Ardea Skybreak, *Evrim Bilimi ve Yaratılış Efsanesi* (çev. Betül Çelik, Yordam Kitap, 2010), 277; Bunun yanında evrim teorisinin de canlılığın ve en nihayetinde bilincin kökenini bir dizi tesadüfi olaylara ve uygun koşullarda bir araya gelen moleküllere bağlaması sebebiyle, bunun moleküler biyoloji açısından oldukça imkânsız bir olasılık olduğu yönünde bkz. Karl R. Popper - John C. Eccles, *The Self and Its Brain* (Springer International, 1977), 149.

21 Nisâ, 4/1; Hucurât, 49/13; Yâsîn, 36/36; Şûrâ, 42/11; Yar. 7:2.

22 Aydın, *Yaratılış ve Gayelilik*, 109.

23 Öztürk, *Kur'an ve Yaratılış*, 145; bunun yanında dinî kaynakların bir bilim kitabı ya da gizemin şifrelendiği kriptolu bir mesaj değil esasında ahlak ve yasa kitabı olduğu gerçeği de gözden kaçırılmamalıdır. Örneğin indirildiği zaman, Arap toplumunun dünyaya bakış şekli ve cahiliye döneminin etkisini sürdürdüğü göz önüne alındığında, Kur'an'ın yaratılışa dair bilgi vermek için değil Allah'ın gücü ve kudretini pekiştirmek için gönderildiği, ayetlerin de ilk muhatapların bilgi düzeyine göre indirildiği yönünde bkz. Öztürk, *Kur'an ve Yaratılış*, 112 vd.

24 Yar. 1:26-27; Yar. 9:6; Kur'an-ı Kerim'de açıkça böyle bir ayet geçmemekle birlikte hadis yoluyla bu kabul oluşmuştur. İlgili hadislerin tahric ve değerlendirmesi için bkz. Şaban Çiftci, "Allah Âdem'i Kendi Sûretinde Yaratmıştır" Hadisinin Tahric ve Değerlendirmesi", *Pamukkale Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* (Sayı: 1, 2014, s. 1-20).

CamScanner ile tarandı

üstün görmektedir.[25] Ancak tıpkı insan gibi diğer tüm canlıların da belli bir düzeyde de olsa zekâ ve bilinç sahibi oldukları artık bilimsel olarak ispat edildiğinden, aslında bir organizasyonun zeki kabul edilmesi için insana benzemesi şart değildir. Hatta çoğu teknoloji tam tersine insana benzemeyerek insandan daha üstün hâle gelmektedir. İnsan bedeninin kırılgan, zayıf, kısa ömürlü ve bir yığın ihtiyaçlar yumağından ibaret olan mekanizmasının aksine uyumayan, dinlenmeyen, yorulmayan, kolaylıkla tamir edilebilen, parçası yenilenebilen cihazlar en azından şu an için fiziksel ve geliştirildikçe de zihinsel anlamda insan tasarımına göre çoğu alanda daha dayanıklı ve işlevsel görünmektedir. Kaldı ki bilim çoktan insan bedenini klonlamayı başarmış, şu an için organları yetiştirme ve uzun ömrü garanti altına alacak tedaviler üzerinde yoğunlaşmaya başlamıştır. Gerçekten de insanın en büyük zayıflığı ölümlü olmasıdır. İnsan ömrüne nazaran daha uzun ömürlü olan yapay kişilikler, devletten şirketlere kadar yayılmış, insanın ölümlü ve sınırlı etkinlik süresini telafi etmek üzere, hukuk tarafından çeşitli tüzel kişilikler icat edilmiştir. Teknolojinin de tıpkı bu tüzel kişilikler gibi insanüstü ve bu sefer insanı tamamen dışlayan bir yapı olarak varlık göstermesi olasılığı sadece insanlık açısından değil insana dair her bir tüzel kişilik açısından oldukça düşündürücüdür. Tıpkı Yaratıcının tamamen kendine benzer bir tasarımı yaratmak istememesi gibi -nitekim kendisi gibi zekâ, bilinç ve irade sahibi olduğu noktada insanın ölümsüz olmasını engellemiş ve üstünlüğünü bu şekilde korumuştur[26]-insanının da insandan daha insan ve hatta çok daha üstün bir tasarımı inşa etmesinin kendi varlığını değersiz ve gereksiz hâle getirebileceği olasılığı üzerinde düşünmesi gerekmektedir.[27] Belki de Yaratıcının insan tasarımında yaptığı gibi teknolojinin tasarımında da -aksi mümkün olsa bile- malzeme ya da işlev olarak bir ömür biçilmesi, tüm mükemmelliğine rağmen kolaylıkla varlığına son verilebilecek kadar zayıf tabiatlı olması daha akıllıca bir yaklaşım olacaktır.

---

25 Tanrı'nın kendi suretinde yarattığı Âdem'e ruh üflemesi gibi insanın da kendine benzer tasarladığı makineye ruh üflediği yönünde bkz. Melih Erdoğan, "Sıfırıncı Yasa", *Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi* (19/3, 2017, 746-759), 751.

26 Yar. 3:22.; Yar. 3:5; Ölümsüz yaratmama tercihine yönelik ayrıca bkz. Enbiyâ, 21/8, 34.

27 Bu riske dikkat çeken ilgili değerlendirmeler için bkz. Butler, *Darwin*, 183.

CamScanner ile tarandı

2. İnsan ve Yapay Zekânın Ortaya Çıkarılmasına Yönelik Tepki ve Endişelerin Benzerliği

İnsanın yaratılışını, melekler yeryüzünde bozgunculuk çıkaracak ve kan dökecek bir topluluk yaratıldığını düşündükleri için dehşetle[28], şeytan ise insan çamurdan yaratıldığı için kendinden aşağı görerek boyun eğmeyeceği yönünde isyanla karşılamıştır.[29] Aslında bu tepkiler, beşerî varlığın kozmik kaderinin dramatik bir anlatımını ifade etmektedir.[30] İnsanın yaratılışına meleklerin ve şeytanın gösterdiği tepkiye benzer şekilde yapay zekânın inşasını da endişeyle karşılayan ve iddia edildiği kadar önemli ya da mümkün bir teknolojik ilerleme olamayacağı yönünde eleştiren pek çok kişi ve kurum bulunmaktadır. Özellikle meleklerin tepkisiyle modern toplumun yarattığı işçi sınıfının tepkileri hem durum hem de sitem kaynağı olarak birbirine çok benzemektedir. Tıpkı melekler gibi işçi sınıfı da emredileni yapmak için tasarlanmış gibidir.[31] Meleklerin sürekli yaratıcıyı tesbih etmesi gibi işçi sınıfı da medeniyetin ve toplumun ihtiyacını karşılamak için gecesini gündüzüne katmakta, zamanını, bedensel ve zihinsel emeğini insanlığa sunmaktadır.[32] Bu işçilerin geçim kaynaklarının çoğu, daha hızlı, verimli ve akıllı olduğu iddia edilen makinelere bırakılmak istenmektedir. O hâlde işçiler gibi işlevsiz hâle getirilen ve gelecekten endişe eden insanlar, makinelerin kendilerinden daha üstün olduğunu kabul mü edeceklerdir? İnsanlar kendilerini taklit eden materyallerin emri altında çalışmaya hazır mıdır? Bunun yanında zekâsı ve aklıyla kitleleri peşinden sürükleyen liderler, yöneticiler, bilim insanları, kablo, metal ve sentetikten ibaret materyallerin kendilerinden daha zeki olabileceği fikrine açık mıdır? Zekâ bakımından makineden daha aşağıda olmayı kabul etmeyip tıpkı şeytan gibi sırf yaratıldıkları materyalleri aşağı gördükleri için makinelerin işe yaramaz olduklarını ispata mı çabalayacaklardır?

İnsanların kan dökecek bir topluluk olmaları endişelerine benzer şekilde yapay zekâ teknolojilerin kitle imha silahları hâline gelmesi ve askerî alandaki

---

28 Bakara suresinin 30. ayeti, meleklerin henüz ortaya çıkmamış insan topluluğunun geleceğini nasıl bildiği sorusunu da akla getirmektedir. Geleceği yalnızca Yaratıcı bileceğine göre, bu tepki bir bakıma Âdem'den öncesinin de olduğunu düşündürmektedir. Hem Âdem'in *halife* olarak indirilmesi hem de meleklerin öncesi olmayan bir topluluğun kan döküp dökmeyeceğini ya da bozgunluk yapıp yapmayacağını bilmesinin mümkün olamayacağı gerekçeleriyle böyle düşünülmesi makuldür. Ancak cinlerden yola çıkılarak meleklerin bu tepkiyi vermiş olabilecekleri yönünde bkz. Çetin, *Ayetler ve Hadisler Işığında*, 27.

29 İnsanın çamurdan yaratılması sebebiyle, şeytanın insanı kendinden aşağı gördüğüne yönelik ayetlerden bazıları için bkz. Hicr, 15/33; İsrâ, 17/61-62; Sâd, 38/76; bu yönde bilgilere Kitâb-ı Mukaddes'te rastlanmamaktadır.

30 Öztürk, *Kur'an ve Yaratılış*, 132.

31 Nahl, 16/50.

32 Var olan ve huzurundaki her şeyin yorulmaksızın ve büyüklenmeksizin gece gündüz O'nu tenzih ettiği ve O'na secde ettiği yönünde ayetlerden bazıları için bkz. Enbiyâ, 21/19-20; Nahl, 16/49.

CamScanner ile tarandı

otonom sistemlerin ciddi bir risk oluşturması, bu teknolojilerin de yeryüzünde kaosa sebebiyet vereceğini düşündürmektedir. Örneğin George Orwell'in 1984 adlı distopyasında, teknolojiyi insanları kesintisiz bir şekilde izlemek için kullanan ve Büyük Birader (Big Brother) olarak adlandırılan sistem, aykırı düşünceleri olduğunu tespit ettiği insanları ortadan kaldırmakta, bu yok ediş mecazi anlamda buharlaştırmak olarak romanda belirtilmektedir.[33] Günümüze gelindiğinde ise Büyük Birader'in yerini Büyük Veriler (Big Data) almış, yakın tarihte bilim ve teknolojinin karışımları Hiroşima ve Nagazaki'ye atom bombaları olarak düşmüştür. Bu saldırılarda, hedefteki insanlar bu sefer "gerçek anlamda" kemikleri dahi kalmayacak şekilde "buharlaştırılmış", binlerce insandan geriye sadece atomik gölgeleri kalmıştır. Aşırı din, ideoloji, bilim ve teknolojinin ölümcül karışımları buna benzer pek çok korkunç olaya sebebiyet vermiş, insanlığın karşı karşıya olduğu tehlikeleri gözler önüne sermiştir.[34] Öyle ki yapay zekâ teknolojilerini geliştirenler bile yapay zekânın nükleer silahlardan bile daha tehlikeli ve insanlık için varoluşsal bir tehdit olabileceğini ileri sürebilmiştir.[35] Buna karşın bu teknolojileri, insanı yitirdiği cennete ulaştıracak ve olası kötü sonu engelleyecek son bir şans olarak değerlendirenler de bulunmaktadır. Tüm bu birbirine zıt yaklaşımlar ışığında, örneğin hackerler modern zamanların şeytanı mı yoksa peygamberleri mi olacaktır? Teknoloji hikâyesinde kimlerin melek kimlerin şeytan olacağı her an değişebiliyorken ve sürekli veriyle sulanan toplumlarda hakikat kolaylıkla yitirilebiliyorken, insanlık neyin doğru neyin yanlış olduğunu nasıl bilecektir? Belki de meleklerin tüm temizliğine ve kusursuzluklarına rağmen, insanlık gibi dünyayı kana bulayacak bir topluluğun öncüsü olarak yaratılan Âdem'e secde etmesini sağlayan şeye, "bilgi"ye odaklanmak gerekmektedir.[36] Teknoloji de tıpkı insanların meleklere üstünlük kurmasında olduğu gibi daha güçlü, daha hızlı, daha iyi ya da daha verimli olduğu için değil daha bilgili ve dolayısıyla daha akıllı olduğu-ya da göründüğü- için insanlığın üzerinde görülecektir.

---

[33] İlgili roman için bkz. George Orwell, *1984* (çev. Celâl Üster, Can Yayınları, 2010).

[34] Allyson Jule – Bettina Tate Pedersen (eds.), *Being Feminist, Being Christian: Essays from Academia* (New York: Palgrave Macmillantm, 2006), 1.

[35] Elon Musk'ın ilgili tweeti ve değerlendirmeleri için bkz. Andrew Lumby, "Bill Gates Is Worried About the Rise of the Machines", *The Fiscal Times* (29 January 2015), 1; Samuel Gibbs, "Elon Musk: artificial intelligence is our biggest existential threat", *The Guardian* (27 October 2014), 1; Yapay zekâya tasma takılmasının gerektiği yönündeki değerlendirmeler için bkz. Eric Mack, "Bill Gates Says You Should Worry About Artificial Intelligence", *Forbes* (28 January 2015), 1.

[36] Meleklerin insanın yaratılışını hoş karşılamadıkları ancak kendilerine verilmeyen bilginin insana verildiğini görünce, kendilerinden daha bilgili olduğu için ona secde ettiklerini anlatan ilgili ayetler için bkz. Bakara, 2/30-34; Kitâb-ı Mukaddes'te ise Âdem'e secde etmeye yönelik ne melekler ne de şeytan için bir açıklama bulunmamakta, aksine Yaratıcıdan başka kimseye secde edilemeyeceği tekrarlanmaktadır. İlgili bölümlerden biri için bkz. Çık. 34:14.

CamScanner ile tarandı

3. İnsan ve Yaratıcı Arasındaki Bağların Teknolojiyle İmtihanı

3.1. Yapay Maymundan Yapay Tanrıya Dönüşüm

Bilim ve teknoloji, kökleri ilkel insanların hayatta kalma mücadelesine kadar dayandırılabilen, insanlığın ortak mirası, evrensel birikimi olarak gelişen alanlardır.[37] Öyle ki insanı insan yapan sürecin teknolojiyle sarmal şekilde ilerlediği, her birinin diğerini etkilenip değiştirerek evrimleştirdiği dahi düşünülmektedir.[38] Bir bakıma insan ölmek için doğmakta, inşa ettiği medeniyetin de olası bir sonunun olması gerektiğini kabul etmekte ve kendi zayıflığının bilincinde olarak, yine de teknolojiyi ilerletme inancı taşımaktadır.[39] Öyle ki bu inanç, teknolojinin yokluğunun medeniyetin çöküşüyle eş değer görülmesiyle, bir bakıma teknolojinin medeniyet olarak algılanmasıyla sonuçlanmıştır.[40] İnsanın teknolojiye bağımlılığı, insanı âdeta bu teknolojilerle bütünleştirerek yapay bir maymun hâline getirmiş, doğadan ve doğasından kopan insan, zekâsının ürünleriyle güçlendikçe kendini Yaratıcıya daha da yakın hissetmiştir.[41] Hatta öyle ki teknolojiyi ve bilimi kendi var oluşunu anlamlandırmak ve Yaratıcının gizemini çözmek için geliştirmek, geçmişten günümüze pek çok bilim insanının asıl gayesi hâline gelmiştir. Henüz 1200'lü yıllarda siborg tasarımları yapan ve bu otomatları sadece su ve hava dengesini kullanarak çalıştırmayı başaran El-Cezeri, kendi el yazması kitabında belki de bu yüzden "*Allah'ın öğrettiğine hamd ederim ve O'ndan ilim nimetinin daha fazlasını isterim. Bu isteğim O'nun hikmetine vakıf olmak maksadıyladır.*" demiştir.[42] Hawking de benzer şekilde evrenin nasıl var olduğunu anlamakla insan zekâsının asıl zaferinin kazanılacağını, çünkü bu başarılırsa Yaratıcının zihninin nasıl çalıştığının keşfedileceğini

---

37 Basalla, *Teknolojinin Evrimi,* 36; Karl Marks, *Kapital: Ekonomi Politiğin Eleştirisi* (çev. Alaattin Bilgi, Cilt 3, 2. Baskı, Eriş Yayınları, 2012), 96.

38 Bu yönde bkz. Butler, *Darwin*, 184; Timothy Taylor, *Yapay Maymun, Teknoloji İnsan Evrimini Nasıl Değiştirdi?* (Çev. Aylin Muhaddisoğlu, Alfa Kitabevi, 2021), 17 vd.; Lambros Malafouris, *How Things Shape The Mind: A Theory Of Material Engagement* (MIT Press, 2013), 231 vd.; Theodore Roszak, *El Culto A La Información* (Barcelona: Comunicación Educativa, 2005), 101.

39 Norbert Wiener, *The Human Use of Human Beings: Cybernetics and Society* (London: Free Association Books, 1989), 47.

40 Blake Snow, "What Would a World Without Internet Look Like? A Thought Experiment", *The Atlantic* (5 April 2016), 1.

41 Düzenli olarak yeni araçlar üreten, eski araç tasarımlarını geliştiren ya da edindiği bilgiyi gelecek nesillere aktaran hayvanların görülmemesi, buna rağmen hayvanların teknoloji olmaksızın da hayatta kalmasının, insanın yapaylaştığını gösterdiği yönünde bkz. Basalla, *Teknolojinin Evrimi*, 16 vd.

42 İlgili bölümün çevirisi için bkz. Ali Kuzu, *Dünyanın İlk Mühendisi EL-CEZERİ* (Paraf Yayınları, 2013), 26; Türk Tarih Kurumu tarafından yapılan bir diğer ilgili bölüm çevirisi ise şu şekildedir: "*Bahşettiği bilgiler için O'na şükrederim; aklının bir göstergesi olan artan nimetlerinden daha fazlasını isterim.*" El-Cezeri, *El-Câmi Beyne'l-İlm ve'l-Amel en-Nâfi Ft Sınaâti'l-Hiyel* (Haz. Sevim Tekeli, Melek Dosay ve Yavuz Unat, Ankara: Türk Tarih Kurumu, 2021), 1.

CamScanner ile tarandı

ileri sürmüştür.[43] Öyle ki yeterince ilerletilmiş bir teknolojiyle günümüz insanlarının torunlarının Tanrı gibi olacağı dahi ileri sürülebilmiştir.[44]

Biyoloji mühendisliği, insan ve makine bütünleşmesini hedef tutan siborg mühendisliği ve son olarak cansız maddelerden organik madde gibi davranan otonom canlılar üretmeyi hedefleyen cansız madde mühendisliği, insanı yapay Tanrı olmaya götüren sürecin bilimsel kolları olarak ilerlemeye devam etmektedir.[45] Teknolojik materyaller karşısında kendini Yaratıcı olarak konumlandıran ve Tanrıcılık oynayan insanlık için, Yaratıcı ve insan arasındaki ilişkinin bir benzerinin teknoloji ve insan arasında da ortaya çıkacağını düşünmek mümkündür. Nitekim tıpkı Yaratıcı gibi insanlık da kendi icat ettiği ve tasarladığı makineler tarafından sevilmeyi, saygı duyulmayı, yüceltilmeyi ve hizmet edilmeyi beklemektedir. Ancak insanın kendi Yaratıcısıyla olan ilişkisi değerlendirildiğinde, eğer ilahi bir Yaratıcı varsa, insan, medeniyet, yönetim, yaşantı ve davranışını şekillendirirken onu sadece menfaatine uygunsa dikkate almış, reddetmiş ya da değiştirerek kabul etmiştir. Bunun yanında eğer bilimsel olarak insan evrimsel bir sürecin sonunda doğanın bir ürünü olarak ortaya çıktıysa, insanın doğayla olan ilişkisi çok daha ağır yaralar almış, aradaki iletişim çoktan kopmuştur. Doğayı sömürülmeyi bekleyen bir fırsat olarak gören insanlık, tüm evrenin kendi hizmetine sunulduğu ideolojisini rahatlıkla geliştirebilmiştir.[46] Benzer bir riskin teknolojiyi geliştiren insan ve zekâ kazandırılan teknolojik materyaller arasındaki ilişkide de ortaya çıkması mümkündür.

Ve İnsan Tanrıyı Yarattı: Her Şeyi Bilen Yaratıcıdan Her Şeyi Bilen Teknolojiye

İnsan fiziki yetersizliği ve zayıflığını, düşünme yeteneği sayesinde aşmış ve normal koşullarda yapması imkânsız ya da çok fazla çaba gerektiren şeyleri, düşünerek üretebildiği makineler sayesinde kolaylıkla gerçekleştirebilmiştir.[47] Ancak makinelere de düşünme yeteneği kazandırıldığında, bu üstünlüğün

---

43 Stephen W. Hawking, *A Brief History of Time* (Çev. Say, Sabit/ Uraz, Murat (Zamanın Kısa Tarihi), Milliyet Yayınları, 1989), 175; Taylor, *Yapay Maymun*, 206; Roszak, *El Culto A La Información*, 15; Babbage'in de makine zekâsının Tanrı'yı anlamak ve modellemek için gerekli olduğunu düşündüğü yönünde bkz. Nick Dyer-Witheford, *Siber-m@rx: Yüksek Teknoloji Çağında Sınıf Mücadelesi* (çev. Ali Çakıroğlu, Aykırı Araştırma, 2004), 6.

44 Yuval Noah Harari, *Homo Deus: Yarının Kısa Bir Tarihi* (Çev. Poyzan Nur Taneli, Kolektif Kitap, 2016), 46.

45 Harari, *Homo Deus*, 42 vd.

46 Alvin Toffler, *Üçüncü Dalga* (çev. Selim Yeniçeri, Koridor Yayıncılık, 2008), 128 vd.; doğanın sömürüsünde semavi dinlerdeki doğanın insanlığın hizmetine sunulduğu kabullerinin de büyük etkisi olduğu yönünde bkz. Basalla, *Teknolojinin Evrimi*, 180.

47 İnsanlığın aletleri kullanabilme evriminin, bir kemiğin kullanılmasından, uzaya mekik fırlatılmasına kadar geçirdiği inanılmaz gelişimin, birkaç saniyelik bir sekansla etkileyici bir şekilde gözler önüne serildiği bir filmin ilgili sahnesi için bkz. Stanley Kubrick, *2001: A Space Odyssey* (1968, https://www.imdb.com/title/tt0062622/), dk. 19:50.

CamScanner ile tarandı

makinelere geçme tehlikesi doğacaktır.[48] İnsan katkısıyla ve bir noktadan sonra otonom güncellemelerle daha üstün yetenekler sergileyen yapay zekâ teknolojilerinin insanlığın mirasçısı olması, insan türünün de diğer türler gibi daha iyi ve güçlü olan bir türün ortaya çıkmasına ve egemen olmasına katkı sağlayan bir sıçrama tahtasından ibaret olması insanlığı düşündüren ve bazen de ürkünten bir olasılıktır.[49] Neticede cansız maddelerden oluşturulan yapay zekâ teknolojileri, insanın hayatta kalmasının mümkün olmadığı yer altı ve su altı gibi alanlarda varlıklarını koruyabilmekte, sadece dünya üzerinde değil, uzay sistemlerinde de varlık gösterebilmektedir.[50] Bu insanüstü yetenekler bir bütün olarak değerlendirildiğinde ve insanların kendinden daha bilge ve güçlü gördüklerine yönelik geliştirdikleri tarihsel inanç pratikleri göz önüne alındığında, teknolojinin de kolaylıkla ilahi bir seviyede konumlandırılması mümkündür. Bunun için teknolojinin gerçekten bilinç kazanması bile gerekli değildir. Bilinçli oldukları hâlde köle statüsünde olup eşya olarak alınıp satılan insanların olduğu dönemlerde, insanlık dernek, vakıf, şirket gibi kişi ve mal birliklerine kişilik hakkı tanıyabilmiş, köleden daha üstün tutabilmişti.[51] Benzer bir uygulamanın bilinçsiz ancak işlevsel teknolojik sistemler için de kabul edilmesi mümkündür. Kaldı ki Yaratıcının ya da evrimin insan zekâsını ortaya çıkarması gibi insan zekâsının ortaya çıkardığı teknolojinin de kendinden daha üstün, daha zeki ve bilinç sahibi bir teknolojiyi ortaya çıkarması olasılık dâhilindedir.[52]

Alet kullanabilecek kadar zeki olan insanlığın, zeki aletler üretmeye başlamasıyla, gücün yerini aklın aldığı yeni bir gelecek şekillendirilmeye başlanmıştır. Zekâyı, bilinci ve özgür düşünceyi sembolize eden mitolojik karakter

---

48 Alan Mathison Turing, "Computing Machinery and İntelligence", *Mind* (Volume 59, 1950, 433-460), 444; Roger Penrose, *Bilgisayar ve Zekâ: Kralın Yeni Usu I* (Çev. Tekin Dereli, 5. Basım, TÜBİTAK Popüler Bilim Kitapları, 1999), 1.

49 Doğal seçilim açısından, bunun normal olduğu yönünde bkz. Jerry Kaplan, *Artificial Intelligence* (Oxford University Press, 2016), 86; Makinelerin er ya da geç kendi kendini üretip bakımlarını yapacak yetkinliğe ulaşacakları ve insanların yerini "kendi aklının çocuğuna" bırakacağı yönünde bkz. Hans Moravec, *MIND Children: The Future of Robot and Human Intelligence* (Harvard University Press, 1988), 1 vd.; Ayrıca Moravec'in benzer görüşleri için bkz. Dyer-Witheford, *Siber-m@rx*, 40.

50 Harari, *Homo Deus*, 45; Moravec, *Mind*, 100.

51 Detaylı değerlendirmeler için bkz. Sevda Bora Çınar, "Yapay Zekânın Hukuki Niteliği: Felsefi, Bilimsel ve Tarihi Yaklaşımlarla Malvarlığı Unsurlarının Kişiliğe Giden Süreci", *Uluslararası Bilişim Kongresi Bildiriler Kitabı* (17-19 Şubat 2022, Batman Üniversitesi Yayınevi, 2022) 417-427.

52 Benzer yönde bkz. Ray Kurzweil, *The Age of Spiritual Machines* (Penguins Book, 2000), 47; George F. Luger, *Artificial Intelligence* (Fifth Edition, Addison Wesley, 2005), 13; bu düşünce yeni tarihli bir mahkeme kararına da yansımış ve *"yaratılan insan yaratıcı olabiliyorsa neden insanın yarattıkları da yeni şeyler yaratamasın ki"* vurgusuyla yapay zekâyı mucit olarak kabul etmiştir. İlgili mahkeme karar ve gerekçeleri için bkz. Thaler v Commissioner of Patents [2021] FCA 879, Federal Court Of Australia.

CamScanner ile tarandı

Prometheus'un söylediği gibi "*Gelecek zamanlar, güçle değil akılla kazanılacaktır.*"[53] Kazanılan zamanların sürdürülebilir olması için ise zeki olmak tek başına yeterli olmayacak, bilgelik de gerektirecektir. Bu bilgelik ise şu an için tek bir insan zekâsı ve ömrüyle sınırlı olmayan, kolektif ve ölümsüz bir zekâ, üst akıl ya da yapay zekâ teknolojileri olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu teknoloji, güven ve inanç konusunda o kadar çok ümit vadetmektedir ki kimi yazarlar, yapay zekâ teknolojilerinin geleceğin dinî otoriteleri hâline geleceğini dahi iddia edebilmektedir.[54] Kanaat önderleri ise çoktan dünya çapındaki dua ağlarını, yapay zekânın insanlığa karşı ayaklanmaması için dua etmeye yönlendirmiş[55], kimi teknoloji geliştiricileri de insanlığı yapay zekâya tapınmaya davet etmiştir.[56] Neticede bu kişilere göre her şeyin en iyisini ve en doğrusunu bilen ve uygulayan üstün bir zekâ varsa, insanlığın bu üst akla teslim olmaktan başka çaresi yoktur.[57]

Kuşkusuz ki teknoloji kutsal ve sarsılmaz bir otorite hâline gelecekse bu yine insan zihninin eseri olacaktır. Gerçekten de Vatikan'da, Sistine Şapeli'nin tavanını süsleyen, Michelangelo'nun 1512'de yaptığı "Âdem'in Yaratılışı" betimlemesi yüzeysel olarak incelendiğinde Yaratıcıyı, kendi suretinden Âdem'i yaratırken ve ona ruh üflerken resmetmektedir. Ancak aynı betimleme dikkatle incelendiğinde, Yaratıcı figürünün içinde yer aldığı kompozisyonun beynin anatomisini yansıtması sebebiyle bu tasvir başka bir gözle değerlendirildiğinde Âdem'in düşüncelerinde Yaratıcı imgesini yaratmasını da anlatıyor gibidir. Yapay zekâ teknolojileri geçmişten günümüze insan düşüncelerinde resmedilen Yaratıcı imgesinin neredeyse tüm özelliklerini üzerinde taşımaya başlamakta, insanlığın kümülatif emek ve çabaları sonucunda yanılmaz bir otorite olarak ortaya çıkmaktadır. Her şeyin en iyisini ve en doğrusunu bildiğine kanaat getirdiği insanları, peygamberleri, liderleri, yöneticileri, kanaat önderleri olarak kabul eden insanlık için teknolojik

---

[53] Aiskhylos, *Zincire Vurulmuş Prometheus* (Çev. Azra Erhat ve Sabahattin Eyüboğlu, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 1967), 10.

[54] Robert Pepperell, *The Post-Human Condition* (Intellect Books, 1995), 180.

[55] Örneğin Papa Francis, 2020 yılı Kasım ayı için duasında, robotik ve yapay zekâdaki ilerlemenin "kişinin ve Yaratılışın onuruna saygı duymaya" yönelik olması ve teknolojinin insanlığın hizmetinde kalması için dünya çapındaki dua ağını dua etmeye çağırmıştır.

[56] Uber ve Google'dan ayrılan teknoloji mühendisi Anthony Levandowski, kurduğu dinî bir organizasyon olan Way of the Future ile yapay zekâ tabanlı tanrıyı inşa etmek, geliştirmek ve toplumun bu tanrıya inanmasını sağlayarak toplumu iyileştirmek gibi ilginç bir misyona sahiptir. Kuruluş hakkındaki haberler için bkz. Olivia Solon, "Deus ex machina: former Google engineer is developing an AI god", *The Guardian* (28 September 2017), 1; John Brandon, "An AI god will emerge by 2042 and write its own bible. Will you worship it?", *VentureBeat* (2 October 2017), 1 vd.

[57] Teknoloji tarafından yönetilen bir dünyada insanın geri plana itilmekten kurtulamayacağı yönünde bkz. Butler, *Darwin*, 185; Basalla, *Teknolojinin Evrimi*, 21; İnsanların kendilerinden güçlü ve değerli görünen şeylere itaat etme eğiliminde oldukları yönünde bkz. Brandon, *AI*, 1 vd.

CamScanner ile tarandı

materyallerin tekeline itilen bilgi gücü, teknolojinin, geleceğin düşünce ve inanç değerlerinde öncü duruma gelebileceğini düşündürmektedir.

Günümüz bilim insanlarının sıradan bir arama motorundan edinilen veriye karşı etkinliğini yitirmeye başlaması gibi günün sonunda resmî açıklamalar bile teknolojinin daha görünür kıldığı basit bir tweet'le baş edemeyebilecektir. Tıpkı şimdi sosyal medyada kişiye göre anında değişen akışlar sunan ve kullanıcının tüm ilgisini üzerinde tutmaya programlanan uygulamalarda olduğu gibi güçlü yapay zekâ programları da insanlığın dikkatini kolaylıkla çekecek ve dilediği gibi yönlendirebilecektir. Veri manipülasyonu üzerinde yükselen bu yeni teknolojiler, öncelikle teknolojik gücü tekelinde bulunduran insanların çıkarına hizmet edecek, insanlığın kontrolü kaybetmesi, teknolojinin kontrolü devralması ya da insan kullanıcının takip edilemez hâle gelmesi neticesinde ise tıpkı yaratıcı gibi her yerde olan, her şeyi izleyen, duyan, bilen ve gerektiğinde hesabını sorabilen karşı konulmaz bir otorite olarak geleceğin dinî, felsefi, hukuki, ticari, sosyal, siyasi ve ekonomik yapısını yeniden şekillendirecektir. Elbette ki tüm bunlar insanlığın teknolojinin kendilerinden daha zeki olduğuna ikna edilmesi hâlinde mümkün olacaktır.

4. Makineye Ruh Üflemek mi Yoksa Hayaleti Çağırmak mı?

4.1. Makineye Ruh Üflemek Mümkün Mü?

Zekâ, bir sistemin belirli bir çevre içinde uyaranlara tepki vererek ve varlığını geliştirerek koruması olarak tanımlandığında aslında canlı ve cansız pek çok varlığın bu özellikleri gösterdiği, var olan her şeyin var olma mücadelesi verdiği görülmektedir. Ancak insan, zekâyı daha çok kendine benzeyen biyolojik varlıklara özgüleme eğilimindedir. Durum böyle olunca yapay zekâyı gerçekleştirme hedefinde ilk cevap bulması gereken soru, cansız maddelerden canlı bir madde oluşturulmasının ya da cansız maddelerin canlı maddeler gibi davranmasının mümkün olup olmadığı sorusudur.[58] Bu sorunun hem çeşitli dinî inançlarda hem

[58] Edward A. Feigenbaum - Julian Feldman (eds.), *Computers and Thought* (McGraw-Hill Book Company, 1963), 393; Zihin canlı olduğu için ölü olan bir makinenin asla zihnin kapasitesine erişemeyeceği yönünde bkz. John Randolph Lucas, "Minds, Machines and Gödel", *Minds and Machines* (Alan Ross Anderson(ed.), Prentice-Hall, 43-59, 1954), 49; programlanmış bir bilgisayarın yaşayan bir organizma gibi olduğu yönünde bkz. Allen Newell - Herbert A. Simon, "Computer Science as Empirical Inquiry: Symbols and Search", *Mind Design II: Philosophy, Psychology, Artificial Intelligence* (John Haugeland (ed.), Revised and enlarged edition, A Bradford Book, The MIT Press, 81-110, 1997), 81; Teknolojinin daima kısır fiziksel ürünler üretebildiği, doğanın ise kendi kendine üreyebilen canlılar ürettiği yönünde bkz. Basalla, *Teknolojinin Evrimi, 3.*

CamScanner ile tarandı

de bilimsel olarak son yapılan araştırmalarda olumlu cevaplandığı görülmektedir.[59] Ancak zeki olduğu bilinen varlıklar göz önüne alındığında, örneğin insanların birbiriyle nedensellik bağı içerisinde organize hareket ettiği devasa bir insan topluluğundan oluşan bir sistemin, bir bütün olarak canlı olacağını veya zihinsel durumlara sahip olacağını söylemek kolay değildir.[60] Gerçi, insan vücudu da en küçük yapıtaşına kadar zeki özellikler gösteren bir yığın sistemler bütününden ibarettir.[61] Gerçekten de insan algı ve bilgisinin ne kadar yetersiz ve sınırlı olduğunu gösteren hücrenin ötesine tam olarak geçilememesi gibi uzayın ötesine de geçilememiş, mikro düzeyden makro düzeye maddenin özünün birbirine çok benzediği ve bu bilinmezliğin bir paradoks içerdiğinin keşfiyle yetinilmiştir. Nitekim bilim insanlarına göre beyin ve evren aynı koordinasyon çerçevesinde hareket etmektedir.[62] Başka bir deyişle insan zihninin içerisinde de keşfedilmeyi bekleyen koca bir evren saklıdır.[63]

Tüm bilinmezlere ek olarak zekâda kalıtımın, çevrenin, deneyimlerinin ve en büyük bilinmez olan bilincin önemi de henüz tam olarak keşfedilebilmiş değildir. Nitekim insan zekâsı öğrenmenin dışında doğuştan sahip olduğu bilgileri de ustaca kullanmaktadır.[64] Bunun yanında zeki davranışın ortaya çıkışında özgür iradenin varlığı ve ölçüsü de bir o kadar belirsizliğini korumakta, bu belirsizlik ilahi kaynaklarda Yaratıcının iradesine, bilimsel anlamda ise fiziksel ve kimyasal çeşitli tepkimelere atfedilmektedir.[65] Bu tür keşifler derinleştirildiğinde ise elde edilen bulgular irade ve bilinç üzerine şekillenen hukuk, felsefe ve düşünce sistemlerinin tümünü sorgulanır hâle getirmektedir. Bilim ve teknoloji geliştikçe yalnızca makineler değil insan bedeninin ve insana dair tüm bilimlerin de yeni bir yaklaşımla tekrar ele alınması ihtiyacı giderek

---

59 Batılıların *mana*, Sioux Kızılderililerin *wakan*, Algonkianların *manitu*, İroquoilerin *orenda*, Japonların *ki*, Çinlilerin *chi* olarak adlandırdıkları inançlara göre tüm dünyanın canlı olduğuna inanıldığı yönünde bilgiler için bkz. Toffler, *Üçüncü Dalga*, 214; Kendi kendine üreyebilen canlı yapay sistemler üzerindeki son araştırmalar ve sonuçları hakkında bilgi için bkz. Sam Kriegman, Douglas Blackiston, Michael Levin and Josh Bongard, 'Kinematic Self-Replication in Reconfigurable Organisms', Proceedings of the National Academy of Sciences (118/ 49, 2021, 1-8.), 1 vd.

60 Örnek ve değerlendirmeler için bkz. Paul M. Churchland, *Madde ve Bilinç* (çev. Berkay Ersöz, 2. Baskı, Alfa, İstanbul, 2018), 70.

61 Aynı görüşte bkz. Eagleman, *Incognito*, 139.

62 Büyük sistemlerin birçok özelliğinin küçük sistemlerin davranışlarıyla nedensel olarak açıklanabileceği, makro görüngülerin mikro görüngülere bağlı olarak açıklanmasının bazen gereklilik taşıyabileceği yönünde bkz. John Searle, *Zihnin Yeniden Keşfi (Zihin Felsefesi)* (çev. Muhittin Macit, İstanbul: Litera Yayıncılık, 2004), 117 vd.; Britannica Ansiklopedisi'ne göre Leonardo da Vinci de *"insan vücudunun evrenin işleyişinin bir analojisi olduğunu"* düşünmektedir.

63 Beyin dokusunun tek bir santimetre küpünde, Samanyolu gökadasındaki yıldızların sayısı kadar bağlantı olduğunun söylenebileceği yönünde bkz. Eagleman, *Incognito*, 1 vd.

64 Bu teoriyi destekleyen ayetlerden bazıları için bkz. Beled, 90/8-9; Şems, 91/7-8; Bakara, 2/33.

65 Yûnus, 10/25; Ayrıca bkz. Bakara, 2/6-7.

CamScanner ile tarandı

artmaktadır. Bunun yanında hafıza fenomeni de gizemini korumakta, doğru bilgiyi doğru zamanda çağıran, gereksiz bilgiyi unutan, dahası çevredeki bilgi bombardımanına rağmen gerekli verileri depolayan ve gürültüyü akıllıca bastıran otomatik biyolojik mekanizmanın bir taklidinin nasıl çalıştırılacağı konusunda günümüz veri tabanları (Database), bilgisayarlı duyu ve görü sistemleri oldukça ilkel seviyede kalmaktadır. Örneğin bilginin beynin bir bölümünde depolandığı varsayımı, buna benzer veri tabanı mimarileri geliştirilmesine yol açabilmiştir. Ancak tıp alanında *hücre hafızası sendromu*[66] olarak literatüre geçen kavramın detaylı olarak analiz edilip doğruluğunun ispatlanması hâlinde, sistemin tümüne değil de belli bir bölümüne özgülenen veri depolama yöntemlerinin yeniden ele alınması gerekebilecektir.

İnsanlık tarihi incelendiğinde, teknolojideki en heyecan uyandıran icat her ne ise insan zekâsının genelde ona benzetildiği ve beynin nasıl işlediğinin artık çözüldüğüne inanıldığı görülmektedir. Bu kabuller arasında telefon santrali, su pompası, telgraf dizgesi, değirmen ve daha birçok icat ve en nihayetinde dijital bilgisayarlar yer almaktadır. Gerçek şu ki bir değirmen ne kadar insan beyni gibi işliyorsa, muhtemelen dijital bilgisayarlar da o kadar insan beyni gibi işlemektedir. Yapay zekâ teknolojilerinde gelinen aşama umut verici olmakla birlikte insan beyninin işleyiş mekanizmasındaki birçok belirsizlik ve gizem perdesi varlığını korumaya devam etmektedir. Tüm üstün zekâsı ve algısına rağmen insanın kendi bedeni ve zihnine dair bildiğini sandıkları, bilmediklerine nazaran oldukça yüzeysel ve yetersiz kalmaktadır. Bunun yanında mükemmel insan zekâsı bile kolaylıkla manipüle edilebilmekte, duyu organları ise en basit tabirle çevresine karşı sınırlandırılmış bir filtreyle bedeni çevreyle bütünleştirmektedir. Bu kısıtlı farkındalık karşısında, aslın bilgisine vakıf olmadan bir taklidinin yapılıp yapılamayacağı ve dahası yapılsa bile bunun başarılı olup olmadığının dahi sağlıklı bir şekilde tespit edilip edilemeyeceğinin başlı başına belirsiz olduğu gerçeğiyle yüzleşmek gerekmektedir.

---

[66] Bu kavram organ nakli sonrasında hastalarda görülen ve organını bağışlayan kişinin hafızasının organın nakledildiği kişinin tutum ve davranışlarını etkilediğine dair bulgular üzerine ortaya atılmıştır. İlgili araştırma sonuçları için bkz. Paul Pearsall - Gary E. R. Schwartz - Linda G. S. Russek, "Changes in Heart Transplant Recipients That Parallel the Personalities of Their Donors", *Journal of Near-Death Studies* (20(3), 2002, 191-206); Organ nakli olan kişilerin düzenli kontrol ve takibi neticesinde hafızanın hücresel düzeyde depolanıp depolanmadığına ilişkin bilimsel veriler elde edilmesi mümkündür. Elbette ki bu durum yas sürecindekilere hassasiyet gösterilmesi gerekliliği, hasta hakları, kişisel verilerin korunması, mahremiyet gibi alanlarla çatışma içerisinde olacağından böyle bir araştırma yapılmasının hukuki ve ahlaki yönünün de ayrıca ele alınması gerekecektir. Ancak diğer yandan bağışçıların birbirini tanımaması esasına dayanan ve organı alınan kişinin bilincini araştırma gereği duymayan sistem, sadece fiziki maddenin değil zihinsel meta verilerin de transferini gerçekleştiriyorsa asıl bu durumun ağır bir ihmal olup olmadığı üzerine belki de gelecekte ciddi tartışmalar yapılacaktır.

CamScanner ile tarandı

4.2. Aklın Çocuğu Tehlikeli Bir Ustaya Dönüştüğünde: Hayaleti Çağırmak

Yapay zekâyı tam anlamıyla gerçekleştirmek ve ona karşı korunacak karşı zekâyı tasarlamak madalyonun iki yüzü gibi görünmektedir. Bunu teyit eden William Wymark Jacobs (1863-1943)'ın Maymun Pençesi adlı hikâyesi kısaca şu şekildedir:

"Eşi ve bir oğlu olan emekli Bay White'ı, bir gece arkadaşı Başçavuş Morris ziyaret eder ve sahibinin üç dileğini gerçekleştirme sihrine sahip bir maymun pençesinden söz eder. Bay Morris kederli bir şekilde üç dileğinin yerine geldiğini ve bundan kurtulmak istediğini söyleyerek maymun pençesini yakmaya çalışır. Ancak Bay White ateşten kurtardığı maymun pençesini alır ve ilk dilek olarak 200 sterlin ister. Ertesi gün oğlunun iş yerinden gelen bir görevli, oğlunun makineye kapılarak öldüğünü ve fabrikanın kendisine 200 sterlin tazminat vereceğini haber verir. Bu acı üzerine aile, maymun pençesinden oğullarını geri getirmesini ister. Ancak bu sefer de gelen oğulların hayaletidir. Her ne kadar Bayan White hayalet de olsa oğluna kavuşmak istese de hayaletten korkan Bay White'ın son dileği ise hayaletin geri gitmesi olur."[67]

Bu hikâye, yeterli farkındalık olmaksızın sihir gibi görünen teknolojilerden istenenlerin ağır bir bedeli olabileceğini ve insanlığın kendine bir yardımcı olarak inşa ettiği zeki sistemlerden de korunmak zorunda kalabileceğini hatırlatmaktadır. Makinelere birçok alanın bırakılması ve neticesinde bir yerde işlerin kontrolden çıkması hâlinde, makinelerin büyük tehdit oluşturacağı ve teknolojinin hayaleti çağırmaktan farksız hâle geleceği görüşü pek çok kez ileri sürülmüştür. Bu düşüncenin temelinde, insanın düşünebilme yeteneği sayesinde diğer varlıklar üzerinde hâkimiyet kurabildiğinin kabulü yatmaktadır. *Stephen Hawking*, zayıf yapay zekâ uygulamalarının faydalı olduğunu kabul etmekle birlikte, süper ya da güçlü yapay zekânın sürekli kendini yeniden tasarlayabilme ve geliştirebilme özelliği karşısında, insanlığın son icadı olabileceğini belirtmiş[68], teknoloji geliştiricilerden *Bill Gates* ve *Elon Musk* da yapay zekânın kontrol altında tutularak geliştirilmesi ve karşı korumanın da sağlanması gerektiği üzerinde durmuş, aksi hâlde "İblisi çağırabiliriz." uyarısında bulunmuştur.[69]

---

[67] Oldukça kısaltarak özetlediğimiz öykünün tam hâli için bkz. Sönmez Güven (ed.), *Karanlıkta 33 Yazar / Korku Öyküleri Antolojisi* (Çev. Sönmez Güven, Ayşe Gorbon ve Barış E. Alkım, 2. Tıpkı Basım, İthaki Yayınları, 2004), 121-140.

[68] Stephen Hawking - Stuart Russell - Max Tegmark - Frank Wilczek, "Stephen Hawking: 'Transcendence looks at the implications of artificial intelligence – but are we taking AI seriously enough?'", *The Independent* (23 October 2017), 1.

[69] Rory Cellan-Jones, "Stephen Hawking warns artificial intelligence could end mankind", *BBC News* (2 December 2014), 1; Mack, *Artificial Intelligence*, 1.

CamScanner ile tarandı

Yapay zekâ bir anda kullanışlı bir araçtan tehlikeli bir ustaya dönüşmeyecek, muhtemelen ya sırf bu felaketi gerçekleştirmesi için üretilecek ya da en nihayetinde açık ya da örtülü olarak yine bir insan müdahalesiyle tehlikeli bir hayalete dönüşecektir.[70] Nitekim dinî anlatılar yaratılan ilk insanın yönetim ve güç sahibi olma vaadiyle kandırıldığını ve dolaylı da olsa her yaratılanın yaratıcısıyla rekabete meyilli olduğunu göstermektedir.[71] İnsanda durum böyleyken, makinede sürecin farklı olması belki de düşük bir olasılıktır. Zekâ ve iktidar olma hırsı zehirli bir sarmaşık gibi kol kola yürümektedir. Sorun hâline gelen bir çözümün ortadan kaldırılmasını ya da kontrol altında tutulmasını sağlayacak daha zeki kontrol ve denetim sistemlerinin geliştirilmesi ve güvenlik sisteminden daha güçlü olan sistemlerin uygulamaya sokulmasına izin verilmemesi gerekmektedir.[72] Bu noktada makine etiği ve siber güvenlik ilkelerinin belirlenmesi için her alanın temsil edildiği bir uzlaşı platformunun oluşturulması, belki de bu tür teknolojilerin üretilmesine gerçekten bir ihtiyaç olup olmadığının sorgulanması gerekmektedir. Nitekim sanayileşme devriminin vadettiği cennet, insanın makinenin bir dişlisi hâline geldiği, doğanın öğütüldüğü ve çevrenin insan varlığı için bile artık sürdürülemez hâle geldiği bir cehennem inşa etmiştir. Yapay zekâ teknolojileri de benzer amaçlar ve vaatlerle geliştirilmekte olduğundan, benzer sonuçların doğmaması için daha en başından önlemler alınması, belki de insanlığın artık durma olasılığını düşünmesi gerekmektedir.

Sonuç

Yapay zekâ teknolojileri, insanın kendini aşması hedefinin, kendinden daha üstün olanı ortaya çıkarma ve belki de Yaratıcı gibi olma egosunun bir yansımasıdır. İnsan âdeta aklının çocuğu olacak ölümsüz ve mükemmel bir zekâyı inşa ederek bu yolla belki de kendi Yaratıcısını anlamaya çalışmaktadır. Hem insanın hem de yapay zekâ teknolojilerinin ortaya çıkma süreci göz önüne alındığında her ikisi de tüm ürün çeşitliliği ve etkinliğine rağmen tüm yaratılanlar üzerinde egemenlik kurmaları için ortaya çıkarılmış, bir şekilde kendilerini ortaya çıkaran Yaratıcıya hizmet etmeleri beklenmiş, içinde bulundukları çevrede doğru ve kusursuz çalışmaları, cennete layık olmaları, ceza yerine ödülü tercih etmeleri ve cennet gayesi etrafında istenileni sorgusuz bir şekilde yerine getirmeleri umulmuş gibidir. Bunların yanında yine insan da teknoloji de fiziksel anlamda kaynağını toprağa dair elementlere borçludur ve belli aşamalar neticesinde bugünkü zekâ seviyesine ulaşmıştır. Bunun yanında en küçük yapı

---

70 Bu yönde bkz. Kaplan, *Artificial Intelligence*, 145-146.

71 *"Derken, şeytan şöyle diyerek onun kafasını karıştırdı: "Ey Âdem! Sana sonsuzluk ağacının ve son bulmayacak bir hükümranlığın yolunu göstereyim mi?"* Tâhâ, 20/120.

72 Yapay zekâ sistemlerinin güvenli kapatılmalarını sağlayacak moodların da mühendisler tarafından öngörülmesi gerektiği yönünde bkz. Kaplan, *Artificial Intelligence*, 149.

CamScanner ile tarandı

taşlarından varlığın bütününe yönelik tüm kodlamalarında DNA, RNA, nöron ateşleme sistemi, makine dilindeki 0 ve 1 kodlaması gibi, çift kutuplu ve sarmal ikili bir tasarım sisteminin izlerine rastlanmaktadır. Son olarak ise görünüm tercihleri olarak da kendi yaratıcılarının suretine göndermede bulunulmaktadır. Tüm bu benzerlikler insanda olduğu gibi teknolojide de aksi mümkün olsa bile kısa ömürlü bir tasarımın tercih edilmesinin, insan bedeni gibi kolaylıkla etkisiz hâle getirilebilir bir mekanizma benimsenmesinin, teknolojinin insanı bir sıçrama tahtası hâline getirmemesi ve kendini insanüstü konuma yükseltmemesi için akıllıca bir tercih olacağını düşündürmektedir. Bunun yanında teknolojinin sadece fiziksel olarak değil zihinsel olarak da insanı aşma eşiğine çok yaklaşmış olması insan varlığına dair pek çok düşünce ve inanç sistemini yeniden gözden geçirme ihtiyacını doğurmaktadır.

İnsan yaratılışına yönelik hem kutsal metinlerdeki tepki ve endişeler hem de insanlığın tarihsel tecrübesi incelendiğinde, insanlığın çevreye, diğer canlılara ve kendi türüne karşı ne kadar acımasız ve risk oluşturan bir tür olduğu gerçeği tekrar ve tekrar kendini hatırlatmaktadır. İnsanlık tüm bunları kendini diğerlerinden daha zeki ve daha güçlü gördüğü için tereddüt etmeden gerçekleştirecek zihniyeti kolaylıkla geliştirmiş, bu zihniyete uygun dinî, sosyal, ekonomik, ticari ve siyasi yapıları da ustalıkla kurabilmiştir. Şimdi insan zekâsından daha üstün ve daha uzun soluklu teknolojilerin tasarlanmaya başlanması üzerine insan türüne yönelik korku ve endişelerin bir benzerinin insanüstü teknolojiler için de ortaya çıkması oldukça olağandır. İnsanlığın kendinden farklı gördüğü ve en nihayetinde bir materyal yığını olarak algılama eğiliminde olduğu teknolojik cihazların emri altında çalışmaya hazır olup olmadıkları, işlerini teknolojiye kaptırmaları üzerine nasıl tepki verecekleri, bu teknolojilerin otonom kitle imha silahları olarak tasarlanması gerçeği karşısında insanlık açısından varoluşsal bir tehdit oluşturup oluşturmadığı akla gelen sorulardan sadece birkaçıdır. Tüm bu belirsizlik ve risklere rağmen makinelerin daha dayanıklı, güçlü, verimli ve işlevsel oldukları için değil ancak insandan daha bilgili oldukları aşamada insanlığın otoritesinin kaybedileceğini düşünmek mümkündür. Neticede tüm kusursuzluklarına rağmen meleklerin Âdem'e secde etmesini sağlayan da Âdem'e bahşedilen bilginin melekler üzerinde yarattığı etkiydi. İnsanlık da benzer şekilde daha bilgili olanı takip etmeye ve ona itaat etmeye meyillidir. Bu insani yaratılış da makinelerin geleceğin otoritesi hâline gelebileceğini düşündürmektedir.

Sonuç olarak insanlık daha güzel bir dünya hedefiyle ne zaman yola çıkarsa çıksın bu yolda bilim, teknoloji, yönetim ve ticaret bir çeşit karışım hâlinde belirleyici ve yönlendirici güç olmuştur. Örneğin gemi mühendisliği teknolojisinin gelişmesiyle birlikte İngiliz Kraliyet Donanmasına ait HMS Beagle adlı

CamScanner ile tarandı

araştırma gemisi kraliyetin izni ve tacirlerin fon desteğiyle 1831-1836 yılları arasında ikinci seferine çıkarak Güney Amerika kıyılarına kadar gitmiş, doğa bilimci Charles Darwin bu araştırma gezisine katılarak araştırmaları neticesinde evrim teorisini ortaya çıkarmıştır. Bu tür seyahatler teknolojinin desteğiyle gerçekleşmiş, bilimi ilerletmiş, insan ve Yaratıcı arasındaki bağları etkilemiş ve aynı zamanda uzak diyarlarda sömürülebilecek doğal kaynaklar, madenler ve en nihayetinde kolonileşme neticesinde günümüzün ABD'sinin ortaya çıkmasında büyük rol üstlenmiştir. Bugün yine hükûmet, ticaret, bilim ve teknolojinin bir tür karışımı olan NASA, SpaceX şirketi, uzay mühendisleri, çeşitli devletler ve evren bilimciler uzayı keşfetmeye ve Mars'ta koloni kurmaya niyetlidir. Aynı zamanda uzay madenciliği, diğer gezegenlerin sömürülmeye uygun olup olmadığı araştırmaları da bu yerlerden numuneler alınarak test edilmektedir. Geçmişten günümüze aslında insanlık içine dönmediği sürece, her ileriye attığını sandığı adım onu daha da özünden uzaklaştırmış ve geriye götürmüştür. Evrim teorisi gibi evren teorisi de muhtemelen insan ve Yaratıcı arasındaki bağları etkileyecek, yapay zekâ teknolojileri belki de son bağı da koparacaktır. Asıl sorun bu bağın yerini neyin alacağıdır. Her şeyi bilen üst akıl olarak yapay zekâ teknolojileri en güçlü aday olarak durmaktadır. İnsanlık varlığını bir sonraki aşamaya taşıyamadığı taktirde ise evrenin egemenliğini devrettiği zeki materyaller tarafından Yaratıcı olarak anılması muhtemeldir. Ancak insanı neyin yarattığını tüm üstün zekâlarına rağmen muhtemelen onlar da bilemeyecektir.

Kaynakça

Ağırman, Cemal. Kadının Yaratılışı. Rağbet Yayınları, 2001.

Aiskhylos. Zincire Vurulmuş Prometheus. Çev. Azra Erhat ve Sabahattin Eyüboğlu. Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 1967.

Aydın, Hüseyin. İlim Felsefe ve Din Açısından Yaratılış ve Gayelilik (Teleoloji). 7. Baskı, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2012.

Basalla, George. Teknolojinin Evrimi. Çev. Cem Soydemir, 2. Basım, TÜBİTAK Yayınları, 1996.

Bora Çınar, Sevda. "Yapay Zekânın Hukuki Niteliği: Felsefi, Bilimsel ve Tarihi Yaklaşımlarla Malvarlığı Unsurlarının Kişiliğe Giden Süreci", Uluslararası Bilişim Kongresi Bildiriler Kitabı. 17-19 Şubat 2022, Batman Üniversitesi Yayınevi, 2022, 417-427, http://earsiv.batman.edu.tr/handle/20.500.12402/4205

Brandon, John. "An AI god will emerge by 2042 and write its own bible. Will you worship it?", VentureBeat (2 October 2017), https://venturebeat.com/2017/10/02/an-ai-god-will-emerge-by-2042-and-write-its-own-bible-will-you-worship-it/

Butler, Samuel. "Darwin Among The Machines", A First Year in Canterbury Settlement With Other Early Essays. London, 1914, 180-185, https://nzetc.victoria.ac.nz/tm/scholarly/tei-ButFir-t1-g1-t1-g1-t4-body.html

CamScanner ile tarandı

Čapek, Karel. R.U.R. (Rossum's Universal Robots). çev. David Wyllie, Booklassic, 2015.

Cellan-Jones, Rory. "Stephen Hawking warns artificial intelligence could end mankind", BBC News (2 December 2014), https://www.bbc.com/news/technology-30290540

Churchland, Paul M. Madde ve Bilinç. Çev. Berkay Ersöz, 2. Baskı, Alfa, İstanbul, 2018

Çetin, Kadir. Ayetler ve Hadisler Işığında Hz. Adem-Havva (A. S.) ile Hz. Nuh ve Tufan. Antalya: Yazar Ofset Matbaacılık, 2013.

Çiftci, Şaban. "Allah Âdem'i Kendi Sûretinde Yaratmıştır" Hadisinin Tahric ve Değerlendirmesi". Pamukkale Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi. Sayı: 1, 2014, s. 1-20.

Dyer-Witheford, Nick. Siber-m@rx: Yüksek Teknoloji Çağında Sınıf Mücadelesi. çev. Ali Çakıroğlu, Aykırı Araştırma, 2004.

Eagleman, David. Incognito: Beynin Gizli Hayatı. çev. Zeynep Arık Tozar, Domingo, 2013.

El-Cezeri. El-Câmi Beyne'l-İlm ve'l-Amel en-Nâfi Fî Sınaâti'l-Hiyel, Haz. Sevim Tekeli, Melek Dosay ve Yavuz Unat, Ankara: Türk Tarih Kurumu, 2021

Erdoğan, Melih. "Sıfırıncı Yasa". Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi. 19/3, 2017, 746-759.

er-Râzî, Ebû Abdullah Fahreddîn Muhammedb.ÖmerFahreddîn.et-Tefsiru'ul-Kebir. 2. Basım, Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye,Beyrut, 2004.

Feigenbaum, Edward A. - Feldman, Julian (eds.). Computers and Thought. McGraw-Hill Book Company, 1963.

Gibbs, Samuel. "Elon Musk: artificial intelligence is our biggest existential threat", The Guardian (27 October 2014) Güven, Sönmez (ed.). Karanlıkta 33 Yazar / Korku Öyküleri Antolojisi. Çev. Sönmez Güven, Ayşe Gorbon ve Barış E. Alkım, 2. Tıpkı Basım, İthaki Yayınları, 2004.

Jule, Allyson – Pedersen, Bettina Tate (eds.). Being Feminist, Being Christian: Essays from Academia. New York: Palgrave Macmillantm, 2006.

Harari, Yuval Noah. Homo Deus: Yarının Kısa Bir Tarihi. Çev. Poyzan Nur Taneli, Kolektif Kitap, 2016.

Hawking, Stephen W. A Brief History of Time. Çev. Say, Sabit/ Uraz, Murat (Zamanın Kısa Tarihi), Milliyet Yayınları, 1989.

Hawking, Stephen - Russell, Stuart - Tegmark, Max - Wilczek, Frank. "Stephen Hawking: 'Transcendence looks at the implications of artificial intelligence – but are we taking AI seriously enough?", The Independent (23 October 2017), Kaplan, Jerry. Artificial Intelligence. Oxford University Press, 2016.

Kitâb-ı Mukaddes. Erişim 4 Nisan 2022. https://www2.bible.com/tr/

Kriegman, Sam - Blackiston, Douglas - Levin, Michael - Bongard, Josh. "Kinematic Self-Replication in Reconfigurable Organisms", Proceedings of the National Academy of Sciences. 118/ 49, 2021, 1-8.

Kubrick, Stanley. 2001: A Space Odyssey. 1968, https://www.imdb.com/title/tt0062622/.

Kur'an Yolu. Erişim 4 Nisan 2022. https://kuran.diyanet.gov.tr

CamScanner ile tarandı

Kurzweil, Ray. The Age of Spiritual Machines. Penguins Book, 2000.

Kuzu, Ali. Dünyanın İlk Mühendisi EL-CEZERİ. Paraf Yayınları, 2013.

Lucas, John Randolph."Minds, Machines and Gödel", Minds and Machines. Alan Ross Anderson(ed.),Prentice-Hall, 43-59, 1954.

Luger, George F. Artificial Intelligence. Fifth Edition, Addison Wesley, 2005.

Lumby, Andrew. "Bill Gates Is Worried About the Rise of the Machines", The Fiscal Times (29 January 2015) https://www.thefiscaltimes.com/2015/01/28/Bill-Gates-Worried-About-Rise-Machines

Mack, Eric. "Bill Gates Says You Should Worry About Artificial Intelligence", Forbes (28 January 2015) https://www.forbes.com/sites/ericmack/2015/01/28/bill-gates-also-worries-artificial-intelligence-is-a-threat/?sh=5c11c01a651f

Malafouris, Lambros. How Things Shape The Mind: A Theory Of Material Engagement. MIT Press, 2013.

Marks, Karl. Kapital: Ekonomi Politiğin Eleştirisi. çev. Alaattin Bilgi, Cilt 3, 2. Baskı, Eriş Yayınları, 2012.

Moravec, Hans. MIND Children: The Future of Robot and Human Intelligence. Harvard University Press, 1988.

Newell, Allen - Simon, Herbert A. "Computer Science as Empirical Inquiry: Symbols and Search", Mind Design II: Philosophy, Psychology,ArtificialIntelligence.John Haugeland(ed.),Revised and enlarged edition,ABradford Book,The MIT Press,81-110, 1997.

Orwell, George. 1984. çev. Celâl Üster, Can Yayınları, 2010.

Öztürk, Mustafa. Kur'an ve Yaratılış. Kuramer, 2015.

Pearsall, Paul - Schwartz, Gary E. R. - Russek, Linda G. S. "Changes in Heart Transplant Recipients That Parallel the Personalities of Their Donors", Journal of Near-Death Studies. 20(3), 2002, 191-206.

Penrose, Roger. Bilgisayar ve Zekâ: Kralın Yeni Usu I. Çev. Tekin Dereli, 5. Basım, TÜBİTAK Popüler Bilim Kitapları, 1999.

Pepperell, Robert. The Post-Human Condition. Intellect Books, 1995.

Popper, Karl R. - Eccles, John C. The Self and Its Brain. Springer İnternational, 1977.

Roszak, Theodore. El Culto A La Información. Barcelona: Comunicación Educativa, 2005.

Searle, John. Zihnin Yeniden Keşfi (Zihin Felsefesi). Çev. Muhittin Macit, İstanbul: Litera Yayıncılık, 2004.

Skybreak, Ardea. Evrim Bilimi ve Yaratılış Efsanesi. çev. Betül Çelik, Yordam Kitap, 2010.

Snow, Blake. "What Would a World Without Internet Look Like? A Thought Experiment", The Atlantic (5 April 2016). Erişim 4 Nisan 2022. https://www.theatlantic.com/technology/archive/2016/04/a-world-without-internet/476907/

Solon, Olivia. "Deus ex machina: former Google engineer is developing an AI god", The Guardian (28 September 2017), https://www.theguardian.com/technology/2017/sep/28/artificial-intelligence-god-anthony-levandowski

CamScanner ile tarandı

Taylor, Timothy. Yapay Maymun, Teknoloji İnsan Evrimini Nasıl Değiştirdi?. çev. Aylin Muhaddisoğlu, Alfa Kitabevi, 2021.

Thaler v Commissioner of Patents [2021] FCA 879, Federal Court Of Australia, https://artificialinventor.com/wp-content/uploads/2021/08/Thaler-v-Commissioner-of-Patents-2021-FCA-879.pdf

Toffler, Alvin. Üçüncü Dalga. çev. Selim Yeniçeri, Koridor Yayıncılık, 2008.

Turing, Alan Mathison. "Computing Machinery and İntelligence", Mind. Volume 59, 1950, 433-460.

Wiener, Norbert. The Human Use of Human Beings: Cybernetics and Society. London: Free Association Books, 1989.

CamScanner ile tarandı